

graffiti

Т Валентин Терлецький

графіті

Подзвін з-під води

CF FOLIO

Валентин Терлецький

Подзвін з-під води

«Фолио»

2011

Терлецький В.

Подзвін з-під води / В. Терлецький — «Фолио», 2011

Валентин Терлецький — сучасний український письменник, поет, літературний критик, журналіст, музикант, композитор, лідер відомої рок-групи «Декаданс». У видавництві «Фолио» в 2008 році вийшов його перший роман «Рок-н-рол, стакан, кохання», який став одним з переможців конкурсу міського молодіжного роману «Графіті». Роман «Подзвін з-під води» є вже п'ятим у творчому доробку В. Терлецького. Вона — молода жінка, життя якої втратило сенс після загибелі в аварії коханого. Він — молодий чоловік, у якого страшна хвороба відібрала кохану дружину. Місце їх зустрічі — кабінет психотерапевта, де зібралися люди, яким довелося пережити жахливу трагедію — втрату близької людини. Чи зможуть ці двоє знову відчувати себе щасливими, покохати одне одного, чи цим вони зрадять своє кохання і приречені до самої смерті жити одними спогадами про втрачене щастя, коли життя — то вже не життя, а лише подзвін з-під води...

© Терлецький В., 2011

© Фолио, 2011

Содержание

1	5
2	10
3	11
4	14
5	16
6	19
7	20
8	23
Конец ознакомительного фрагмента.	24

Валентин Терлецький

Подзвін з-під води

1

Похмурий чоловік у темному пожмаканому костюмі нервово колупався в носі, при цьому щось постійно мугикаючи собі під ніс. Зрідка він зупинявся поглядом на комусь, і тоді його палець тривожно завмирав біля розверстої ніздрі. Чоловік кілька секунд напружено вдивлявся в новий об'єкт спостереження, а потім раптово знову починав колупатися в носі й мугикати з новою силою. І так аж до наступного разу – коли його погляд черговий раз зупинявся на комусь іншому з групи.

Товста, наче розпластана в просторі жінка в кумедному капелюсі мертвою хваткою тримала обома руками великий пакет, який неприємно шелестів на всю кімнату і змушував інших пацієнтів знервовано оглядатися на неї. Помітивши це, вона напружено застигла, закусивши велику нижню губу, наче її й зовсім не існувало на цьому світі, але за мить з її кутка знову долинуло відразливе шелестіння поліетилену, привертаючи небажану увагу.

Двометровий худючий молодик у велетенських попелястих окулярах і з давно не чесаним волоссям весь час сновигав по кімнаті, не знаходячи собі місця. Він пробував сідати на різні стільці, але одразу підскакував з них, наче його вкусила якась невидима істота, і, злякано озираячись, поспішав до іншого стільця. Там історія повторювалася знову, і так кілька разів по колу.

Красива чорноволоса жінка невизначеного віку в шкіряній лакованій куртці і таких же штанцях до колін спокійно читала маленьку книжечку, на обкладинці якої гордовито красувалося: «Статеві стосунки після розлучення: бути чи не бути?». Вона ні на що не звертала уваги, жадібно перегортаючи сторінку за сторінкою, неначе поставивши собі за мету обов'язково дочитати цю книжку саме зараз, до початку роботи групи.

Біля входу сидів, поклавши ногу на ногу, зовсім молодий хлопець, особливо нічим не примітний, хіба що роздובаними і брудними кросівками. Ані на мить не відриваючись від свого мобільного телефону, він клацав великим пальцем по клавіатурі і з переможним виглядом відправляв комусь численні СМС-ки. Йому тут-таки приходили меседжі у відповідь, і щоразу, прочитавши чергове послання з того боку невидимого комунікативного простору, він крізь зуби шепотів масні матючиння, які було чути на всю кімнату.

Поруч з хлопцем сиділа, наче натягнута струна, молода жінка у чорному в'язаному костюмі. Її погляд давно завмер на одній точці десь на стелі, а по гарному блідому обличчю повільно стікали поодинокі сльози. Вона й не думала їх витирати, бо, вочевидь, знаходилася зараз дуже далеко. Далеко від усього на землі. І кожен, хто дивився на неї, бачив, як крізь її блакитні очі по краплинці витікала поранена душа.

Був у цій групі й новенький – Антон. Це було його перше відвідування групи. Він байдуже спостерігав за всім, що тут відбувалося, а в його голові пульсувала одна-єдина думка: навіщо він тут? Це добре читалося на його смаглявому обличчі, по якому бурхливими хвилями прокочувалися виразні східні вилиці, а бліді губи були стиснуті в тонку нервову лінію. Його очі, в яких колись однієї миті потонули всім, мовчали.

Нарешті двері до кабінету лікаря прочинилися, і з них до загальної кімнати буквально випурхнув Олег Петрович – чепурний і якийсь занадто елегантний психотерапевт, що опікувався душевним здоров'ям усіх цих людей. Олег Петрович посміхнувся, обвів ласкавим поглядом пацієнтів і кілька разів поплескав у долоні.

– Отже-отже! Радий вас усіх бачити! Степане, Клавдіє, Іване, Маргарито, Олександрє, Валеріє, і вас, Антоне. Одразу хочу познайомити групу з нашим новим відвідувачем – це Антон, який саме сьогодні приєднався до нашої групи. А вас, Антоне, я хочу попрохати, аби ви спробували відчутти себе тут у колі друзів. Оскільки у вас сьогодні перше відвідування, ви можете сісти, де вам більше подобається, і послухати, поспостерігати, чим ми тут займаємося. Не обов'язково одразу брати участь у розмовах, просто не напружуйтеся і намагайтеся відчутти себе частиною нашого маленького товариства. Ми не так давно об'єдналися в групу, всього лише кілька тижнів, тому я сподіваюся, що ви дуже скоро освоїтеся і познайомитеся ближче з іншими нашими відвідувачами...

Олег Петрович сів на стілець, трішечки послабив краватку і ще раз обвів посмішкою усіх присутніх.

– Отже-отже! Прошу уваги, шановні! Минулого разу ми з вами намагалися завести більш тісні знайомства одне з одним, поспілкуватися, поговорити на вільні теми і врешті розказати одне одному, поділитися з усіма, що турбує кожного з вас. Ми всі знаємо, що відвідувачів цієї групи об'єднують схожі проблеми... Я теж колись переживав подібний стан. Тому тепер я стараюся допомогти вам подолати ці болісні відчуття. І сподіваюся на вашу підтримку! Ви самі повинні захотіти вибратися з цієї прірви. Тільки самі. І лише за цієї умови наше лікування буде вдалим... Але, як то кажуть, ближче до тіла. Минулого разу ми зупинилися на тому, що кожен має розказати нам усім свою власну історію. Отже, будь ласка, почнемо з вас, Степане.

Олег Петрович замовк, світячи білозубою посмішкою у бік чоловіка в темному пожмаканому костюмі, що з якоюсь тваринною насолодою колупався в носі. Чоловік прибрав руку від обличчя і зацьковано обдивився довкола. Він мовчав. Так минуло кілька важких хвилин.

– Отже-отже! Степане, якщо ви не хочете говорити, не треба! Але ви відвідуєте групу з першої зустрічі, а ще не промовили жодного слова. Так не можна, адже ви прийшли сюди лікуватися, спілкуватися з іншими, ділитися своїми відчуттями, зрештою, вилити нам усе своє горе. А ви мовчите. Цим вашим упертим мовчанням проблемі не зарадиш, хіба що іще глибше заженете своє горе всередину. Вам треба, навпаки, більше говорити з людьми, більше бути у спільноті, не замикатися у собі. Повірте, так буде легше і вам, і нам!

– Я сюди прийшов не за власним бажанням. Мене здали сюди ті клятві виродки – мої діточки! – раптово вигукнув Степан.

– Ну, пане Степане, що ви таке кажете! Вони не здали вас, а привезли підлікуватися. Це велика різниця! Після всього, що ви пережили, вам потрібно змінити обстановку, побути в іншій атмосфері, відчутти любов і співчуття людей, що опинилися в такій самій ситуації...

– Ага! В такій самій ситуації, ви кажете? Опинилися, кажете! – раптово скочив зі свого стільця довжелезний хлопчина у велетенських попелястих окулярах. – Та, може, він зовсім і не кохав свою дружину, як її там – Христя чи Оряся... А ми з Настєю вже призначили день нашого весілля! Ви це розумієте? День одруження призначили! Настя вже купила весільну сукню, я домовився за ресторан, за машини, запросив гостей... Ви це розумієте? Опинилися... Ми не однакові! Ми – різні! Не треба рівняти мене з оцим селяком... не треба... ми різні... різні... – Молодик упав на стілець і зарюмсав у клітчасту хусточку.

Олег Петрович підвівся і підійшов до нього. Поклавши руки на плечі хлопцеві, лікар щось довго шепотів йому у вухо. Той лише витирав сльози і голосно сякався у хусточку. А Степан продовжував шматувати свій ніс, обводячи напівбожевільним поглядом інших пацієнтів.

Діти привезли Степана до міста з глухого житомирського села місяць тому. Вони сплатили не лише лікування в цій престижній столичній клініці, а й постійне проживання батька у лікарняному пансіонаті, бо в такому стані вони не могли його взяти до себе. Два місяці тому Степанову дружину прямо в нього на очах убило блискавкою. Вони поверталися ввечері до своєї хати з городу за селом. Раптово почалася злива, вдарив грім, і перша блискавка вразила Степанову дружину. Вона померла одразу. Медики казали – це справжнє диво, що блискавка

не зачепила самого Степана, адже вони йшли під руку. Але це дивовижне спасіння Степану не зарадило. Від горя він майже перестав розмовляти і впав у напівзабуття. І ось діти привезли його на лікування до кращого столичного психотерапевта, який спеціалізувався на допомозі тим, хто нещодавно втратив своїх близьких. Випадок Степана був особливо важким, про що казали самі лікарі. Тим не менше, Олег Петрович вирішив лікувати його в загальній групі разом з іншими пацієнтами.

Товста жінка в кумедному старомодному капелюсі, Клавдія, втратила сина – він помер півроку тому від зараження крові. Іван – двометровий худючий молодик у велетенських попелястих окулярах – втратив наречену за кілька тижнів до весілля, її згвалтували, а потім убили невідомі у під'їзді власного будинку. Красива чорноволоса жінка в шкіряній лакованій куртці, Маргарита, відома всій столиці бізнес-леді та світська левиця, прийшла до лікаря сама і попросила позбавити її нудьги після нещодавньої смерті чоловіка – автомобільного магната. У Олександра, хлопця з мобільником, цим літом на заробітках у Португалії зникли безвісти обоє батьків. Жінка, що мовчки дивилася у стелю і завжди плакала, – Валерія – потрапила до психотерапевта після того, як у автокатастрофі загинув її чоловік. У Антона нещодавно померла кохана, і його привели до клініки друзі.

Всі ці сумні історії Олег Петрович знав напам'ять. Дехто з цих пацієнтів, перш ніж потрапити до групи спільного лікування, пройшов індивідуальний терапевтичний курс, деякі прийшли до нього від інших лікарів, декого він одразу ввів до групи. І хоча він точно знав, кого і як потрібно лікувати, загального прогресу він поки що не відчував. За кілька років вдалої практики йому ще жодного разу не траплялася настільки важка група. Проте він не здавався. Після тривалої індивідуальної роботи з кожним пацієнтом він нарешті спробував звести їх у групу і застосувати спільне лікування. Але з першої ж їхньої зустрічі заняття проходили вкрай напружено. Степан постійно мовчав, Іван нервував і зривався на гучні істерики, Валерія мовчки плакала, Олександр був грубуватим і надмірним, Маргарита відверто розважалася на заняттях, вочевидь не дуже сумуючи за померлим перестарілим чоловіком. Єдиною, хто йшов на контакт і намагався дійсновилікуватися, була Клавдія. Зазвичай саме вона починала та підтримувала всі бесіди, проте завжди слухати лише її історію не влаштовувало ані лікаря, ані самих пацієнтів. Олег Петрович відчував, що ось-ось має статися якийсь зрив, чи прорив, що виштовхне нарешті групу і його самого з цього ступору. Раптово відчув це і новенький відвідувач – Антон.

– Я хочу щось сказати, – несподівано розірвав напружену тишу Антон, підводячись зі свого стільця. Навіть Степан припинив добати носа, а Олександр відірвався від мобільника. Припинив хлюпати й Іван.

– Я вважаю, що всі ми прийшли сюди лікуватися, а не сперечатися, чиє горе найбільше. Давайте поважати одне одного і нашого лікаря. Я тут новенький, але бачу, що нам усім потрібна термінова допомога. Врешті, всі ми заплатили чималі гроші, аби нам повернули душевний спокій. Не знаю, як хто, а я хочу знову відчувати радість життя. Хочу посміхатися, дихати, жити. А ви хочете цього? Якщо ні, то не заважайте іншим. Я не звик читати моралі, тому скажу просто: мені потрібне це лікування. А хто мені заважатиме чи заважатиме лікарю, того я попрошу більше не приходити сюди. Всім ясно? Вибачте, якщо був різкий, але я звик робити діло, а не кричати в порожнечу. – Антон сів на своє місце, піймавши на собі здивований погляд Олега Петровича.

– Блискуче! Я просто в захваті! Супер! – поплескала в долоні Маргарита, навіть засушивши в сумочку свою цікаву книжку.

– Отже-отже! Я цілком підтримую Антона. Давайте зробимо сьогодні трішечки поіншому. Я не буду просити вас, аби ви розказали щось про себе. Сьогодні я сам розповім вам дещо, на мій погляд, цікаве. – Олег Петрович дістав з кишені сірого піджака новенький, ще не заточений олівець і почав постукувати ним по іншій долоні. – Хочу трішки розказати вам про сенс нашого лікування, так би мовити, його завдання та мету. Повірте мені, це також

треба знати. Отже-отже! Окрім болю від втрати близької людини ви зараз переживаєте важку депресію. Це – наслідок отриманої вами душевної травми. А депресія – це відсутність задоволення від життя. Воно начебто одразу втратило всі свої яскраві фарби, залишився тільки один сірий колір. Чи не так? Тепер у вас немає нічого, крім тяжких обов'язків, страждання й хвороб. Від усього опускаються руки, мучить постійне безсоння, пропадає сексуальне бажання й немає сил навіть на звичні домашні справи. Думаю, кожен з вас це відчув на собі. Отже, нам потрібно, перш за все, позбутися цієї депресії, а вже потім навчитися не відчувати болю. Точніше, забути про біль. Не про ту людину, котра була вам близькою і яку ви втратили, а забути саме про біль, що мучить вас щохвилини! Я не схвалюю застосування антидепресантів, які декому з вас таки призначені. Але інколи без них не можна. Та найголовніше – це наше з вами живе спілкування! Тому я розраховую на цілковиту довіру і щирість з вашого боку. І без відвертої розмови між нами вдале лікування просто неможливе, повірте мені! – Олег Петрович поклав назад до кишені олівець і обвів переможною посмішкою своїх пацієнтів.

– Лікарю, ось ви сказали про відсутність сексуального бажання під час депресії. А в мене якраз навпаки – воно з'явилося! Як це можливо? – раптом перервала мовчанку Маргарита.

– Шановна Маргарито! Симптоми, які я щойно озвучив, – не догма. З будь-якого правила є винятки. Часто під час важкої депресії сексуальне бажання справді зникає. А інколи буває і навпаки, як от у вас. Нічого дивного в тому немає. Так реагує ваш організм на душевну травму, яку ви отримали. Це також лікується.

– Лікарю! Якраз це я б і не хотіла особливо лікувати. Ви мене розумієте? Можливо, в моєму стані це єдине, що може врятувати від нудьги і туги! Сексуальний потяг! Ви навіть не уявляєте, наскільки сильним він став після смерті мого коханого чоловіка. Я просто скаженію, коли думаю про секс. І це єдине, що гріє мене, що веселить і радує! І я не хочу позбуватися цього відчуття. – Маргарита демонстративно прицьокнула язиком, кидаючи на лікаря безсоромний погляд.

– Ні, ну ви подивіться, про що вона думає! Чоловік помер, а вона вже шукає іншого самця, аби затягти його у своє ліжко! – знову зірвався зі свого стільця молодик у попелястих окулярах. – Це просто якась ганьба, і я, лікарю, не бажаю вислуховувати сексуальну маячню цієї нафарбованої леді!

– Іване, обережніше з висловами, не треба ображати ваших колег по групі! – хотів виправити ситуацію Олег Петрович, але не встиг.

Маргарита з усього розмаху вдарила Івана по голові своєю чорною лакованою сумочкою, він заточився на стілець і з гучним ляскотом перевернувся на підлогу разом із ним. Усе це сталося надто блискавично, так що ніхто навіть не встиг зреагувати. Лише Клавдія голосно скрикнула і ще гидотніше зашелестіла своїм пакетом.

– Очуміти! Ні хера собі подача! Крутяково! – зареготав Олександр, відірвавшись від свого мобільника.

Іван намагався одразу підвестися, але заплутався у власних довгих ногах і поваленому стільці, знову впав на підлогу і випадково рукою збив з носа окуляри, які відлетіли прямо під ноги Валерії. Жінка підняла їх і простягнула Іванові зі словами:

– Здається, це ви загубили.

– Я! Я! Я загубив, аякже! – накинувся на Валерію Іван, вирвавши з її рук окуляри і начепивши їх на носа. Він іще щось хотів додати, але побачив упритул перед собою Антона, який уже був готовий припинити цей конфлікт більш рішучими методами.

– Панове! Не треба сваритися! Досить на сьогодні! – у сутичку втрутився Олег Петрович, стаючи поміж Антоном та Іваном. – Все-все-все! Сьогодні заняття завершено! Прошу розійтися по домітках до наступного разу... Заняття, як завжди, по понеділках і четвергах, не забувайте!

Першим вибіг з кімнати Олександр, щось голосно кричачи в мобілку. До кімнати увійшли діти Степана і повели його під руки на вихід. Іван підняв перекинутий стілець і, гнівно блискаючи очима на Антона, також пішов до дверей. Йому в спину почулося злісне «Козел!» від Маргарити. Антон теж хотів піти, але його вже при порозі затримав лікар:

– Антоне, я прошу вас залишитися на кілька хвилин для розмови.

Коли всі полишили кабінет, Олег Петрович сів навпроти Антона і довго дивився на нього, але вже без своєї звичної білозубої посмішки. Врешті лікар тихо промовив:

– Антоне. Те, що сталося сьогодні, – прикрий інцидент, котрий, я сподіваюся, більше ніколи не повториться. Але я хочу, аби ви дещо зрозуміли. Всі наші відвідувачі пережили важку душевну травму, як і ви також. Процес виходу із цього стану досить складний і може розтягтися на довгий час. Тим більше, якщо самі хворі... перепрошую, відвідувачі гальмуватимуть своє лікування, у тому числі й конфліктами між собою. Ви у нас новенький, тому я хочу попросити вас про дещо. Ситуації під час наших бесід бувають різні, інколи, як ви самі сьогодні бачили, виникають і суперечки. Не без цього. Але ми не можемо кожне наше заняття завершувати скандалом, і тим паче бійкою. Це неприпустимо. Якщо вас не влаштовує ця група, я можу вас перевести до іншої. А якщо все гаразд, то тоді я прошу вас намагатися трохи стримувати агресію і негатив. Я знаю, що це складно, але необхідно, повірте мені. Те ж саме я вимагаю і від інших пацієнтів. Отже-отже! Я сподіваюся, ми домовилися? – Олег Петрович узяв Антонову долоню і міцно її потиснув на знак того, що лікар і пацієнт дійшли згоди. Антон у відповідь лише мляво кивнув головою.

2

На вулиці буяв молодий ласкавий київський вересень. Ще тепле і подекуди навіть пекуче ранньоосіннє сонце із задоволенням купалося у Дніпрі, пірнаючи у блакитну воду біля зелених схилів Печерська і виринаючи вже за Трухановим островом. Повітря було насичене тією особливою прозорістю, яка завше є передвісником скорої осені. Пахло свіжістю і сріблом, які бриніли навколо мільйонами ніжних звуків, просочувалися під шкіру усвідомленням того, що невдовзі на зміну теплу прийдуть холоднеча і сум. Проте зараз про це не хотілося думати, бо на душі все ще лагідно пошкрябувала недавня літня радість.

Та сама радість, яка ще кілька місяців тому змушувала нуртувати кров, запалювала душу й тіло яскравим космічним світлом, дарувала нову наснагу на життя. Та сама радість, котра звично зветься любов'ю. Антон ще пам'ятав те шалене піднесення, з яким зустрічав кожен новий ранок і з яким проводжав кожен згасаючий день. Радість існування удвох, яку він тепер загубив назавжди. Як загубив і саме життя, що зупинилося одного спекотного червневого дня, коли не стало її...

Відтоді сплинуло трохи менше трьох місяців, і Антон уже остаточно забув, як можна посміхатися, як сміятися, як радіти і як жити. Без неї все раптово втратило сенс, а надто – він сам на цій землі. Нагла смерть коханої поставила хрест на всіх його мріях і сподіваннях, зробила його земний шлях порожнім і безглуздим. Він не розумів, навіщо йому далі жити і яким тепер буде його майбутнє.

Він так і не повернувся до роботи після вимушеної відпустки, звільнившись за власним бажанням, він майже не виходив з дому, обмеживши свій простір невеликою кімнатою з осиротілим ліжком і завжди завішеним шторами вікном. Він не спілкувався з друзями і рідними, він вимкнув усі телефони і не відповідав на електронні листи. Він навіть не підходив до дверей, якщо хтось дзвонив або стукав до його квартири. Він просто затих, спорожнів, зупинився. Він більше не існував.

Лише кілька тижнів тому його мати покликала на допомогу вірних друзів, і вони разом майже силоміць вдерлися до його помешкання. Вони змусили його увімкнути телефон, подивитись телевізор, вийти на вулицю. Вони накупили різних продуктів і наготували йому купу якихось смачних страв. Поприносили десятки дисків з новими фільмами та кілька підшивок яскравих чоловічих журналів. Кілька разів вивезли його за місто, аби він змінив обстановку і трохи розважився. Антон мляво погоджувався на всі пропозиції, брав участь у всіх заходах, що регулярно влаштовували друзі, спілкувався на якісь дрібні теми з мамою, але як і раніше не виказував ані найменшого інтересу до життя і був наче картонний манекен, якого невдало привчали до повсякденного людського існування.

Врешті його друзі знайшли Олега Петровича, з яким хтось із них колись відпочивав у Туреччині. Це був відомий психотерапевт, який спеціалізувався саме на лікуванні важких депресій. Антон погодився пройти курс групової терапії, хоча зовсім не вірив, що це йому якось допоможе. Та й узагалі, чи потрібна йому ця допомога і навіщо? Для кого і заради чого тепер жити? Як бути далі, якщо поруч більше ніколи не буде її? Як?!!!

3

– Отже-отже! Я радий знову бачити всіх вас у наших стінах! Сподіваюся, ви прийшли сюди у доброму настрої і всі налаштовані на плідну роботу. – Олег Петрович енергійно потер руки і посміхнувся начебто до всіх одразу, але й одночасно до кожного зі своїх пацієнтів. – Минуле наше заняття ми перервали якраз на тому місці, коли я пропонував кожному з вас розповісти щось про себе, про своє життя, про те, що вам найбільше до вподоби і що вас цікавить. Отже-отже, спробуємо ще раз. Антоне, ви у нас новенький. Чи не бажаєте ви розпочати сьогоднішню нашу зустріч? Розкажіть щось про себе. Давайте знайомитися ближче. – Олег Петрович сів на свій стілець, діставши з кишені незаточений олівець і притуливши його до чола.

Антон довго дивився в підлогу поперед себе, а потім підвів очі і подивився уважно на лікаря.

– Мені тридцять один рік. Я – колишній журналіст всеукраїнського ділового журналу «Спільнота». Чому колишній? Бо зараз не відчуваю потреби в роботі, тому звільнився з неї. Після втрати... коли вона померла... я не зміг більше працювати... Навіщо? Просто, можливо, не бачу далі сенсу робити щось для інших людей. Мені набридло... Не знаю, як вам це пояснити, але коли вона була... живою... то і робота мала якийсь смисл, і вставав зранку з охотою, і працювалося якимось легко... Тепер усе по-іншому... Колеги мене не розуміють, кличуть повернутися. Пояснюють, що робота – то найліпший спосіб відволіктися, якимось зайняти себе... Але... Інтересу тепер немає. Ніякого... Що іще? – Антон подивився на лікаря, неначе шукаючи у нього підтримки чи бодай натяку на те, про що далі вести мову.

Олег Петрович підняв угору свій незаточений олівець і потеліпав ним у повітрі, наче першокласник символічним дзвоником.

– Антоне, а що ви можете сказати про своє минуле? Ну, напевно, ви чимось цікавилися раніше окрім роботи, у вас було чи є якесь хобі, друзі, розваги? Що було з вами, принаймні, півроку тому?

Антон поглянув на лікаря, як на свого найлютішого ката, але той витримав погляд і далі спокійно постукував олівцем по долоні.

– Знаєте, раніше було багато всього. Раніше... Але навіщо воно зараз? Зараз не так. Не так! Та що мені вам казати – тут, напевно, кожен відчуває подібне. Вона померла, і все! І все! Розумієте? Нічого більше немає. – Антон замовк, нервово тручи руку об руку і прасуючи поглядом лакований паркет на підлозі.

– Так... Антоне, але, напевно, і зараз існують такі речі, котрі вам небайдужі? Наприклад, ви завжди гарно виглядаєте. Користуетесь чудовими парфумами. На вас завжди випрасувана сорочка. Ви приїжджаєте на наші заняття на новенькому і дуже гарному авто. Тобто далеко не все вам так байдуже, як ви, можливо, уявляєте... – Олег Петрович зробив виразний жест вільною від олівця рукою, ніби даючи можливість продовжити розпочату фразу своєму підопічному.

– Авто? Ну, знаєте, без машини з Русанівки не так просто до вас добратися. – При цих словах Антон навіть трохи посміхнувся. – Хоча, я б залюбки скинув це авто разом із собою з мосту в Дніпро.

– Не треба! – раптом пролунало з того кутка, де сиділа заплакана Валерія, як і минулого разу вдягнута в темний в'язаний костюм. – Не треба про це, благаю! – Вона закрила своє гарне обличчя руками. Крізь її пальці проступали поодинокі потічки сліз.

Олег Петрович рвучко підвівся зі стільця і став посередині кімнати, заклавши руки за спину.

– Валеріє, я попрошу вас заспокоїтися. Антон розповідає нам свою історію. Позаминулого разу ми намагалися почути вашу оповідь, але ви не схотіли розмовляти. Просто Антон не

знає всіх подробиць вашої трагедії, тому, можливо, не стримує себе в образах. Але це нічого – адже наші заняття якраз і покликані надати вам можливість висловлюватися у різні способи, випліскувати назовні все, що тривожить вас, що дратує і від чого ви страждаєте. Я не обмежую вас в образах і символах, але іноді необхідно контролювати ваш словесний потік, аби не завдати шкоди іншим нашим відвідувачам. – Олег Петрович знову сів на своє місце, закинувши ногу на ногу. – Отже-отже! Антоне, ми зупинилися на тому, що у вашому житті все ж залишаються деякі речі, які вам небайдужі. Якщо ви добре подумаєте, то, напевно, самі наведете кілька прикладів. Ось, скажімо, я знаю багатьох людей, котрі після втрати близької людини повністю занехаяли себе, припинили дивитися у дзеркало, чистити зуби і навіть митися. Це звичайна реакція на трагедію. Але вам, як ми бачимо, ваш зовнішній вигляд зовсім небайдужий. Отже, ви хочете подобатися людям, маєте самоповагу, любляете чистоту й охайність. А це означає, що ви, насамперед, небайдужі до себе самого. І це має дуже велике значення!

– Ну не всім же бути нечесаними та смердючими козлами! Деякі чоловіки за будь-яких обставин залишаються чоловіками! Звичайно, не всі... На жаль, – раптово озвалася Маргарита, кидаючи багатозначний погляд в бік Антона.

– Так-так! Ви абсолютно праві, Маргарито! – підхопив її грайливий настрій Олег Петрович. – Якщо людина прагне залишатися людиною – це перший крок до її одужання від будь-якої хвороби, у тому числі й від душевної. Це аксіома. Але, повертаючись до Антона, я хотів би зараз акцентувати вашу увагу саме на самоповазі, яка відрізняє людину розумну від тварини. Ми повинні любити самих себе – пам'ятаєте, як у Біблії? Любити за будь-яких обставин. Ось наш Антон – а це видно, принаймні, з його зовнішнього вигляду – любить себе. І це добре! Я не дарма казав про перший крок до одужання. Кожен з вас повинен розпочати шлях до нормального життя саме з цього – відчуття любові до себе. Лише так ви зможете знову жити повноцінним життям.

– А можна питання? – високо підняв руку Іван. – Як можу я любити себе, якщо я ненавиджу всіх навколо? Ненавиджу цілий світ! Розумієте? Не-на-ви-джу! Як мені бути? – Іван нервово підхопився зі свого місця і почав міряти кімнату широкими кроками.

– Ненависть – лише наслідок пережитої вами драми. Насправді, ви не ненавидите, а страждаєте, а відчуття ненависті – то лише реакція вашої свідомості на страждання. Це звичайна реакція. Але треба прагнути позбутися цього відчуття, треба намагатися його уникати, і, звичайно, не дай Боже його культивувати у собі, викохувати і потурати йому. В такому разі ситуація може лише загостритися, – на останніх словах Олег Петрович зробив особливий акцент, сподіваючись привернути увагу Івана, котрий з кожною хвилиною прискорювався у своєму настирливому прагненні пройти якомога більше кілометрів цією кімнатою.

Степан байдуже дивився поперед себе, мнучи в руках свого коричневого кашкета. Його рука іноді тягнулася до носа, але було помітно, що він уперто бореться із цим бажанням. Клавдія занепокоєно проводжала поглядом Івана, і в її очах поступово накопичувалася паніка. Маргарита, як завжди гламурна і блискучо-лакована, за звичкою бігала очима по сторінках тонкої брошурки, на обкладинці якої читалося: «Як перемогти звіра у собі». Олександр крутив у руках свій мобільник, цього разу чимось відверто занепокоєний. Валерія мовчки притулилася до стіни і лише іноді витирала хусточкою заплакані очі.

– Я не хочу любити себе! Я не хочу любити когось! Я хочу ненавидіти! І я ненавиджу! Всіх без винятку. Люди створені для ненависті. Якщо я припиню їх ненавидіти, вони просто перестануть існувати, ось і все. Люди існують для мене тільки тоді, коли я їх ненавиджу. Для мене це єдиний спосіб жити! Я живу доти, доки ненавиджу. І ви нічого не можете з цим вдіяти, бо я сам того прагну, – Іван нарешті зупинився і вп'явся у лікаря їдким поглядом з-під своїх великих окулярів. – Я відчуваю ненависть до усього живого. І це не просто якісь там вигадані книжні почуття – це бажання помсти! Зараз я хочу лише одного – власноруч убити тих покидьків, які позбавили мене мого життя! Якби я мав змогу це зробити, я б почувався най-

щасливішою людиною в світі. Але, на жаль, я не можу цього зробити. Тому мені залишається лише одне – ненавидіти людей, правоохоронні органи, всіх вас, нарешті, за те, що не даєте мені можливості помститися. Я вас усіх ненавиджу! – Іван стиснув кулаки, обводячи всіх присутніх важким поглядом людини, готової зараз на все.

– Іване, дуже шкода, що ви налаштовані саме так. Якщо ви самі не зрозумієте всієї згубності свого теперішнього стану, наше лікування не принесе користі. Успіх наших занять залежить, перш за все, від вас самих. Мені потрібне ваше бажаннявилікуватися, ваша активна участь у процесі видужання. Інакше все буде марно.

– Та навіщо ви вмовляєте його? Хіба не видно, що він тягне всю групу назад? Не хоче лікуватися – нехай іде геть! Бо мені якось не хочеться постійно слухати про ці його маніакальні бажання усіх нас повбивати! – не витримала Маргарита, голосно ляснувши брошурою по своїх шкіряних штаних.

– Ось! Знову вона зачіпає мене! Я тобі не подобаюся? Так знай – а я тебе ненавиджу! – Іван нахилився до Маргарити, впритул наблизивши до неї своє обличчя. – Я тебе ненавиджу, чуєш?

Звук гучного ляпаса розлетівся кімнатою, наче постріл у тиші. Олег Петрович вчасно підскочив до Івана і відтягнув його подалі від розлюченої Маргарити. Проте Іван одразу якось знітився, зм'як, і його довгі руки бовталися вздовж тіла, наче мотузки. В кімнаті запала важка тиша, в якій було чутно лише уривчастий подих Олега Петровича. Раптом з кутка, де сиділа Валерія, почулося схлипування. Всі повернули голови в її бік і побачили, як жінка, закривши обличчя руками, невтішно ридала...

4

Важке сіре небо, зтягнуте непроникною попоною хмар, нарешті прорвалося першим вересневим дощем. Вулицями одразу загуляв прохолодний вітер, а повітря якось вмить запахло осінню. Потужний північний вітер, що увірвався на притихлі центральні вулиці зі спорожнілих околиць, по-хуліганськи загортав спідниці жінкам, вигинав і ламав легкі квітчасті парасольки, збивав капелюхи з голів перехожих, тривожно шумів у кронах старих дерев, голодним шулікою налітав з провулків, забиваючи подих, навсібіч кидався важкими і незвично холодними дошовими краплями.

Вона забігла на пошту на Богдана Хмельницького і вкинула до жовтого ящика невеличкий конверт з портретом якогось відомого фізика. Вона щотижня відправляла листа до своїх рідних у Суми, бо не хотіла їм телефонувати, аби зайвий раз не наражатися на докучливі розпити – як ти там, чим займаєшся, як себе почуваєш, тримайся, ми тебе любимо, терпи, намагайся більше спати, займи чимось себе, сходи куди-небудь і таке інше. Рідні й самі телефонували їй щодня, але вона намагалася спілкуватися з ними якомога менше, бо кожного разу ці щиро відверті розмови закінчувалися істерикою по обидва кінці. А спілкування за допомогою паперових листів не вимагало термінових зізнань та відповідей і, тим більше, не давало непотрібних порад, як жити далі.

Вийшовши з поштового відділення, вона вдихнула на повні груди прохолодне повітря і підставила обличчя під дощ, який з кожною хвилиною набирав сили, заливаючи бруківку темними сумними потоками. Заглибившись у свої невеселі думки, вона почала механічно переходити вулицю, коли поруч несподівано різко зойкнули гальма і колеса чийогось авто вихлюпнули на неї цілий водоспад холодної води з великої калюжі, що колихалася чорним озерцем під брівкою. Від несподіванки вона неголосно скрикнула і випустила з рук свою сумочку. Мокра з голови до ніг, вона широко розкрила очі і задерев'яніло спостерігала, як з машини до неї виходив якийсь чоловік. Він торкнувся її рукою і тихо промовив:

– Валеріє, з вами все гаразд?

Лише тепер вона впізнала в цьому чоловікові Антона, що разом з нею відвідував заняття у психотерапевта. Не кажучи ні слова, вона підняла з асфальту свою сумочку і струсила воду зі спідниці.

– Валеріє, заради Бога, вибачте! Ви так раптово вигулькнули на дорозі, що я ледве встиг загальмувати, а тут цей дощ і калюжі... Вибачте мені, благаю!

– Та нічого, я вже заспокоїлася. От тільки дуже холодно тепер, адже я вся мокра. – Вона витерла хусточкою обличчя, і Антонові на мить здалося, що то зовсім не вода стікає по її щоках, а звичні сльози.

Позаду почулися нетерплячі голоси автомобільних клаксонів, хтось з водіїв почав вигукувати якісь неприємні слова на адресу Антона, який покинув машину посеред дороги. Він швидко повернувся за кермо і від'їхав на узбіччя. Валерія нікуди не йшла, сумирно очікуючи його на тротуарі.

– Аби хоч якось загладити мою провину, пропоную вам зігрітися чимось гарячим у найближчому кафе. Ви як? – Антон уже сміливіше поглянув в її обличчя, відзначивши про себе особливу тиху чарівність і приховану красу цієї жінки, яких раніше не помічав.

– Зігрітися можна. А де? – якось майже пошепки промовила вона, все ще дивлячись у землю.

– Та ось, наприклад, начебто непогане місце. Навіщо кудись іще йти? – Антон указав рукою на декілька вільних столиків під дерев'яним навісом прямо через дорогу від Володимирського собору.

– Гаразд, підемо туди, – мляво відізвалася Валерія і першою повернула до кафе.

Він замовив дві великі чашки чаю з лимоном і бокал підігрітого червоного вина для жінки. Вона не сперечалася і лише стиха позиркувала на нього з-під чорних зведених брів, що застигли на її чолі, ніби чайка у польоті над морем.

– Ще раз вибачте мені мою необачність. Я зовсім не хотів заподіяти вам шкоди... – Антон відпив ковток паруючого чаю й уважно подивився на Валерію.

– Минулося. Не зважайте. Я не ображаюся. – Вона напружено сиділа навпроти нього, наче готуючись будь-якої миті зірватися з місця і втекти світ за очі.

– Що ви робили тут, якщо не секрет? – намагався і далі завести розмову Антон.

– Я відправляла листа з пошти на Хмельницького. А потім мала намір трошки пройтися містом. А ви?

– Я катався до друзів, а тепер ось повертаюся додому. Знаєте, не їздив на машині кілька місяців і вже відвик тримати кермо. Це швидко забувається, потрібна постійна практика. Тим більше що минув усього лише рік, як я отримав водійські права, і тому ще досі вчуся їздити... А ви вмієте водити машину? Обличчя Валерії раптово скривилося і втратило всю свою привабливість. Вона судомно проковтнула чай і гримнула чашкою по блюдцю так, що воно розколося. Антон усвідомив, що сказав зайвого, але вже було пізно.

– Дякую вам за чай і вино, але мені вже пора йти. Ось гроші за мене і за розбитий посуд. Дякую ще раз. До зустрічі! – Вона підвелася з-за столу і рвучко пішла до виходу з кафе, а Антон не встиг навіть вимовити слова прощання. Він швидко розплатився з офіціанткою і вибіг слідом за жінкою, наздогнавши її вже далеко за собором. Вона, незважаючи на щільний дощ і глибокі калюжі, йшла дуже швидко, втягнувши голову в плечі й судомно стискаючи свою сумочку.

– Валеріє! Я вас чимось образив? Можливо, я сказав щось зайве, тому ще раз прошу вибачення... Може, я міг би підвезти вас? Під дощем ви зовсім промокнете! У вас навіть парасольки немає... Валеріє!

Вона зупинилася і різко повернулася до нього:

– Все гаразд, Антоне. Зараз я просто хочу побути на самоті. Тому залиште мене, прошу вас.

– Ви прийдете у четвер на наші заняття?

– Так, напевно прийду. До побачення! – І вона знову рушила вперед, залишивши Антона стояти під дощем. Провівши її поглядом, наскільки було можливо, він повернувся і пішов до машини...

5

Наступне заняття їхньої групи було менш конфліктним, ніж попередні, і пройшло вдало. Іван ні з ким не лаявся і не сперечався, а лише мовчки слухав інших. Степан уже майже не колупався в носі, хоча цього йому, вочевидь, дуже не вистачало. Олександр менше приділяв уваги своєму телефону, а більше слухав лікаря. Навіть Маргарита майже не звертала уваги на брошуру під назвою «Уроки удачі», яку принесла із собою цього разу. Клавдія все заняття розповідала про свого покійного сина і про те, як їй тепер важко жити після цієї втрати. Антон і Валерія намагалися не дивитися одне на одного, привітавшись лише на самому початку заняття. Олег Петрович, бачачи прогрес групи, був у піднесеному настрої, навіть багато жартував, а наприкінці заняття дав усім домашнє завдання з автотренінгу, чого раніше ще не робив.

Вийшовши на вулицю, Антон одразу упіймав летючу павутинку, що спустилася на нього і заплуталася у волоссі. Сьогодні уперше за кілька останніх днів хмари розвіялися, визирнуло сонечко і навіть почало серйозно пригрівати, вселяючи надію на те, що недавнє літо незабаром повернеться.

– Павутинку упіймали? Це бабине літо прийшло. Значить, ще буде кілька днів тепла, – почув він знайомий голос за своєю спиною. Це була Валерія, яка стояла і журливо дивилася на небо з-під долоні.

– Так, бабине літо... Чудова пора. Романтична. Я її найбільше люблю з усіх пір року. Жаль, що вона триває так недовго, – Антон замовк, очікуючи продовження розмови від Валерії.

– Ви мені вибачте за минулий раз. Я була трішки не в собі. Знаєте, все вийшло так несподівано – ота зустріч на вулиці, кафе, розмова. Я просто не очікувала. – Вона теж вмовкла, і на кілька секунд між ними запала напружена пауза.

– А знаєте що! Може, спробуємо іще раз? Ну, поїдемо кудись повечеряти, посидіти, поговорити. Якщо ви не проти, звичайно, – несподівано для себе самого видав Антон й одразу злякався своїх же слів.

– Я не проти. Давайте спробуємо... – Валерія уперше за весь цей час намагалася посміхнутися, але це їй не вдалося, і вона знову спохмурніла.

За півгодини вони знову сиділи за столиком на відкритій площадці в тому самому кафе через дорогу від Володимирського собору, спостерігаючи за перехожими, які з неприхованим задоволенням повиходили з домівок на вулицю після кількох днів суцільного дощу і тепер мирно прогулювалися, милуючись прекрасним київським бабиним літом.

– Знаєте, сьогодні мені так добре, як уже давно не було. Дякую, що ви витягнули мене сюди, – сказала Валерія, намагаючись не дивитися на Антона, її погляд ковзав по жовтих стінах собору і десь далі між високих старих дерев, що іще хизувалися своїм буйним зеленим листям.

– Чесно кажучи, це вперше, коли я сам кудись вибрався... з того моменту... Зазвичай мене вигулюють мої друзі, чи мама кудись витягує. Та я вже і не можу більше сидіти в чотирьох стінах. Але варто кудись вийти, і починається – не можу навіть дихати. Не можу дивитися на людей. Нічого не хочу. Ніщо не радує. І знову повертаюся додому. А там – суцільний морок. Хоч вий. Не можу заснути нормально вже кілька місяців, прокидаюся вночі і вже не сплю до самого ранку. їсти не хочу, пити не хочу, бачити нікого не хочу. І що з тим усім робити – не знаю.

– Скільки часу минуло? Ну... з того моменту...

– За два дні буде рівно три місяці... Небагато... Я досі не отямився.

– Як це сталося?... Вибачте, якщо не хочете, не кажіть.

– Ми були знайомі чотири роки. Два останні роки жили разом, у мене. Ми збиралися одружитися незабаром. Але... Про цю хворобу ніхто не знав, навіть вона. Хвороба зжерла її живцем за якийсь місяць. Усе сталося так несподівано, так швидко. Я до сих пір не вірю, що

таке може бути. Лікарі нічого не змогли вдіяти, лише розводили руками. Не допомагали ані ліки, ані терапія. Вона просто згоріла, і все. Напевно, вона сама так і не зрозуміла, що сталося... Але з того дня я теж помер. Мене тепер також немає ані серед живих, ані серед мертвих...

Антон важко ковтнув і потягнувся до пачки цигарок. До смерті коханої він узагалі не кутив, а тепер ось, тижнями сидючи у важких сутінках своєї покинутої любов'ю квартири, розпочав, навіть не помітивши, коли це сталося. Валерія мовчала, дивлячись у склянку з вином, ніби намагаючись щось розгледіти в цьому червоному проваллі.

– До психотерапевта мене здали друзі разом з мамою. Здали трохи не силоміць. Я не хотів, сперечався, відмовлявся, але вони, врешті, умовили мене бодай спробувати. Не знаю, чи допоможе це мені, але, принаймні, тепер я хоч якось спілкуюся з людьми. А це вже якась розрада... А ви як потрапили до клініки?

– Я ходжу до Олега Петровича вже кілька місяців. Мені порадили до нього звернутися друзі мого чоловіка... покійного... Сергій загинув наприкінці цієї зими. Якраз була страшна ожеледиця, а він повертався з відраження до Броварів. Під Києвом його машину занесло, він не впорався з керуванням, і його викинуло на зустрічну смугу, де їхав КамАЗ... Сергій загинув на місці...

– Тепер я розумію, чому ви не хочете говорити про машини, – сказав Антон, загасивши у попільничці недокурену цигарку. – Ще раз вибачте мені за той випадок, коли я...

– Та годі вам. Усе нормально... Знаєте, Олег Петрович насправді дуже добрий лікар. Він реально допомагає таким, як ми. Я багато чула про нього і бачила, коли прийшла вперше до клініки, як йому дякували колишні пацієнти, котрих він буквально витягнув із зашморгу. Він уже давно спеціалізується саме на таких, як ми. Але... За ці місяці, що я його відвідую, здається, я аніскільки не відчула полегшення. Можливо, я сама гальмую цей процес і не хочу забувати Сергія. Можливо, цей біль став мені рідним і я вже не можу жити, не відчуваючи його. А можливо, я не хочу одужувати... Перші місяці після того, як Сергій загинув, я хотіла накласти на себе руки. Було кілька спроб. Мене врятував якраз Олег Петрович – його викликали до мене додому друзі мого чоловіка, я вже казала. Він мене буквально знімав з мотузки. А потім я лежала в його клініці на стаціонарі. Мене довго лікували. Кололи нейролептики. Потім перевели на амбулаторне лікування, а вже потім я потрапила до цієї групи. Начебто все іде правильно, і я намагаюся слідувати усім настановам лікаря, і намагаюся допомагати йому, але... мені не легшає. До того ж, я не можу налаштуватися на загальну групу. У присутності інших хворих я не можу змусити себе говорити, ділитися своїми почуттями і, тим більше, спокійно вислуховувати їхні історії та скарги. Олег Петрович пробував лікувати мене окремо від інших, і справа начебто пішла, але невдовзі він наполог, аби я повернулася до групи. Йому, звичайно, видніше... А ви як себе почуваєте після занять?

– Чесно кажучи, поки що ніяк. Саме спілкування з лікарем, звичайно, приносить мені користь, я це відчуваю. Але от спільні заняття поки що не дають відчутного результату. Хоча я ж і не знаю насправді, яким саме повинен бути цей результат. А з іншого боку, після кожного такого заняття мені легше дивитися на людей і бути в їхньому оточенні. Перші ж місяці я зовсім не виходив з дому, взагалі ні з ким не спілкувався. Навіть з мамою. А відтоді, як почав відвідувати групу, якось зникло бажання усамітнюватися... Ось і з вами зараз сидимо, розмовляємо, значить, допомагають-таки ці заняття! – Антон запалив нову цигарку, пильно вдивляючись в очі Валерії, які вона намагалася постійно кудись відвести, заховати, прикрити долонею. – А чим ви займалися до... лікарні?

– До смерті Сергія я працювала разом з ним на його фірмі. Помічник, чи щось типу такого. Зараз управління на фірмі взяли на себе його друзі, які одразу про мене забули. Отак-от. Наша компанія виготовляла меблі і продавала їх по країні. Справи йшли добре, нас навіть економічна криза не торкнулася, хоча для наших конкурентів цієї зими настали важкі часи. Якось ми це пережили. Аж ось... ця аварія... Що я буду робити далі – не знаю. Але на фірму

я не повернусь. Та і взагалі – зараз мені про це зовсім не думається. Зовсім... А ви, я чула, теж пішли з роботи?

– Так, я зараз офіційний безробітний. Свідомо. Хтось каже, що робота, навпаки, допомагає пережити трагедію. Але я не зміг ходити на роботу. Керівники пропонували взяти відпустку, поїхати кудись, але я вирішив порвати з роботою остаточно. Просто немає сил зараз працювати. Ну, ви мене розумієте.

– Аякже, розумію. Можливо, все це на краще. Робота завжди знайдеться, якщо ви того потребуватимете. А от кохана людина – вже навряд чи... – на цих словах вона осіклася, втпивши сумний погляд у склянці з вином.

Глибокий синій вечір обережно залягав у складках і зморшках Володимирського собору, насичуючи повітря приємним вуличним ароматом, зітканим з пахощів щойно звареної кави, із запахів промитого кількадечним дощем листя, з диму цигарок і з особливого київського духу, який завжди підступно і водночас ласкаво обволікає вечірніх перехожих своїми ні на що в світі не схожими відчуттями.

– Я підвезу вас додому? – Антон намагався продовжити спілкування, але Валерія чомусь більше не відповідала взаємністю, знову поринувши у свої невеселі думки.

– Ні, дякую. Я живу тут недалеко і віддаю перевагу пішохідним прогулянкам. Зрозумійте мене. І не треба мене проводити, я дійду сама. Дякую вам за вечір, мені було приємно з вами поспілкуватися. До зустрічі в понеділок. Дякую за щирі розмову, до побачення! – Вона різко підвелася і рушила в бік бульвару Шевченка. Антон залишився сидіти за столиком, допиваючи свою каву. Він також впав у довге забуття, байдуже спостерігаючи за тим, як на тихих осінніх вулицях кружляє у пристрасному танці з вересневим вечором безсоромне бабине літо...

6

Вона присіла на край канапи і довго дивилася в одну точку на дорогому персидському килимі, що займав усю підлогу вітальні і який Сергій привіз колись зі свого першого закордонного відрядження. Ковзаючи босими ногами по його м'якій ворсистій поверхні, Валерія раптом згадала, як чекала любого чоловіка з тієї першої найдовшої розлуки, що тривала цілих два тижні. Кожен день тягнувся для неї, наче нескінченна і вже несолодка жуйка, що давно втратила будь-який смак, а виплюнути її було несила. Справи на фірмі йшли якось самі собою, і вона майже не цікавилася роботою, рахуючи дні, а потім і години до його повернення. Вона згадала, як вони передзвонювалися щогодини ввечері і вночі, і як вона подовгу не могла заснути, шукаючи руками і ногами його поруч із собою на ліжку, і як ранками за звичкою ставила на стіл дві чашки для кави замість однієї. Вона яскраво пам'ятала той день, коли Сергій повернувся, нарешті, з відрядження і як вона зустрічала його в аеропорту. З квітами і шампанським, наче то зовсім не вона була жінкою, а він. І як вдома вони кохалися майже з порога квартири, і як потім раділи, наче діти, коли Сергій витягав із своєї валізи і дарував їй дорогі подарунки – сапфірові сережки відомого арабського ювеліра, шкіряні домашні капці у східних візерунках та кілька шикарних різнокольорових шовкових хустин. І, звичайно, цей величезний килим ручної роботи, який довелося заносити кільком найманим носіям. І як вони відзначали цю зустріч романтичною вечерею удвох вдома, запаливши свічки і ввімкнувши їхню улюблену музику французьких бульварів.

...Ті сережки вона поклала у скриньку з прикрасами одразу після його загибелі, а капці у східних візерунках сховала у шафу. У нападі страшної депресії вона поховала всі речі, які нагадували їй про нього. А за кілька днів знову все те витягала і годинами плакала, згадуючи їхнє тепер уже колишнє життя. Єдине, що вона ніколи не ховала, – їхній спільний великий портрет, що колись намалював друг Сергія, відомий московський художник, і який завжди висів на стіні у вітальні. Вони тоді цілий тиждень позували у київській майстерні художника в Кончі-Заспі, і врешті з-під його пензля вийшов дивовижний портрет, на якому Сергій і Валерія, щасливо усміхаючись, дивилися одне на одного в теплих промінцях вечірнього сонця, а позаду них лагідно плескався величезний синій океан.

...Відрядження у Сергія з тих пір бували дуже часто, і щоразу вона відчувала повну самотність уже на другий день після його від'їзду і не могла дочекатися, коли він знову пригорне її до себе, і стисне міцно-міцно в обіймах, і прошепоче своє улюблене: «Здоров був, мій янголе!» І завжди вона відчувала легку тривогу, визираючи його у вікно після довгих мандрів. Ніби вже тоді серце підказувало їй, що одного разу все це скінчиться недобре. Ніби вже тоді вона щось відчувала...

А потім було його останнє відрядження, з якого Сергій вже не повернувся. І бездонна чорна прірва, за якою одразу скінчилося і її життя. На світ раптово опустився суцільний морок, який триває й досі і вийти з якого у неї немає жодних сил та навіть бажання. Морок, який не має кінця. Морок, який назавжди оселився в її душі...

7

– Депресія часто маскується під соматичні, тілесні хвороби. Дехто з вас це відчуває на собі. Ось, наприклад, Степан скаржиться на втрату працездатності, високий артеріальний тиск, втому і слабкість. Маргарита – на стрімке схуднення. Клавдія – на серцебиття, болі в животі, суглобах та у спині. Олександр та Валерія говорять про погане загальне самопочуття. Іван та Антон скаржаться на головні болі. Все це – лише наслідки важкої депресії, яку ви пережили чи ще переживаєте. Але лікувати треба не наслідки, а причини. – Олег Петрович роздав усім блокноти і ручки і попросив конспектувати його слова. – Сьогодні ми з вами спробуємо з'ясувати, як попередити розвиток депресії в майбутньому, адже депресія має здатність рецидиву, тобто інколи вона повертається. Отже-отже! По-перше, не ставте перед собою занадто високі вимоги. Зараз це вам просто непотрібно. Сконцентруйтеся лише на найнеобхіднішому, складіть собі розпорядок дня й намагайтеся неухильно йому слідувати. Перед початком будь-якої справи заспокойтеся, зберіться з думками, а вже потім постарайтеся знайти свіже рішення проблеми, що постала перед вами. Іноді заохочуйте себе за які-небудь особисті досягнення – наприклад, купіть обновку у дім, путівку на курорт, квиток у кіно, театр, підіть з друзями на риболовлю, футбол або просто на природу. Жінкам корисно відвідувати в таких випадках перукаря або стиліста. Я правильно кажу, Маргарито?

– Саме так, лікарю! Ви абсолютно праві! Візаж, макіяж, зачіска, одяг – тут усе має значення. На це часу не можна жаліти. Особливо коли до вас підступила ця сама депресія. Це справді рятує, повірте моєму досвіду! – із задоволенням відреагувала Маргарита, поправляючи свою лискучу чорну перуку а-ля Мірей Мат'є.

– Дякую, Маргарито! Я продовжу... Хоч, можливо, декому це робити не до вподоби, але зверніть на цю мою пораду особливу увагу – намагайтеся щодня робити зарядку, активно займайтеся спортом. Якщо є така можливість, відвідайте фітнес-клуб або спортивний зал хоча б два рази на тиждень.

– Підтверджую цілком! Фітнес – це те, що допомагає забути усі свої проблеми. І краще не два, а три рази на тиждень відвідувати заняття. Переверено на мені! – знову радісно втрутилася Маргарита, обводячи переможним поглядом усіх присутніх.

– Плавати можна в басейні? – спитав Олександр, відкладаючи убік свій телефон.

– Можна-можна! Навіть потрібно. Вода особливо добре впливає на організм при депресіях і розумових навантаженнях. Так що можете сміливо іти до басейну, брати абонемент і хоч щодня насолоджуватися плаванням. Лікувальний ефект не забариться! Також під час депресій бажано періодично відпочивати – так, як вам подобається: на самоті, у компанії, разом з родиною. І взагалі, частіше спілкуйтеся з близькими й друзями, намагайтеся поменше залишатися наодинці із власними думками. Ну і, звісно, потрібно регулярно відвідувати наші психологічні тренінги. Сподіваюся, ці не дуже важкі правила ви запам'ятаєте, і вони припадуть вам до смаку. Тим більше що всіх цих правил досить легко дотримуватись.

– Лікарю, а як же бути з коханням? Чи допомагає воно позбутися депресії? – Маргарита звабливо посміхнулася, затискаючи в руках чергову брошуру з яскравою назвою на обкладинці «Як дотримуватися стабільної ваги протягом усього життя».

– Кохання – річ благородна. На мій погляд, то найкращі ліки від будь-якої хвороби. Але у випадках, як от ваші, нове кохання не завжди може бути корисним. Особливо у перший час після втрати близької людини. Хоча з часом воно може стати чи не єдиним виходом із глухого кута самотності, в який людина часто заганяє себе після депресії. Але кохання не визріє на порожньому місці, само по собі. До цього теж треба прагнути. І воно, ясна річ, не з'явиться в душі того, хто не любить себе самого. Отже, треба спершу полюбити себе, а вже потім шукати подібного почуття в іншій людини. Але про це ми вже з вами говорили на одному з минулих

занять. А сьогодні у нас не менш важлива тема – як уберегтися від виникнення депресії в майбутньому, коли поруч з вами не буде лікаря або того, хто зможе вам допомогти. Депресія – така ж хвороба, як і всі інші, тому профілактика тут також необхідна. – Олег Петрович ще довго щось розповідав своїм підопічним, іноді заглядаючи у їхні блокноти, ніби суворий шкільний вчитель, але Антон уже не слухав його. Він дивився у вікно кабінету, за яким згасав черговий непотрібний день його нікчемного життя.

Проте вийшовши на двір після завершення заняття, Антон одразу помітив, як його похмурий настрій розвіявся під поривами лагідного теплого вітерцю, що долітав з Дніпрових круч аж сюди. Бабине літо цього року надовго затрималося в Києві, і тепло ніяк не хотіло відпустити місто в обійми справжньої осені, що вже почала фарбувати в жовтий колір печальні й тихі околиці. Антон упіймав себе на думці, що вперше з того часу, як померла Оксана, відчуває себе більш-менш добре. Напевно, це бабине літо так вплинуло на його настрій, а можливо, він уже трішки втомився від горя.

Його думки раптом перервалися чудовим запахом, який війнув від Валерії, котра щойно пройшла повз нього і попрямувала до автобусної зупинки. Вмить забувши усі свої попередні думки, Антон одразу подумав про неї. Він навіть і незчувся, як уже за хвилину перехопив її на півдорозі.

– Валеріє, зачекайте хвилиночку! Пам'ятаєте, сьогодні Олег Петрович розказував нам, що під час депресії особливо корисно більше відпочивати у колі друзів та рідних? Так от: у мене і нагода така з'явилася. Друзі запрошують на вечірку – мій старий університетський приятель Толік, з яким училися ще у Житомирі, нарешті, переїхав до власної квартири тут, у Києві. Багато років він поневірявся по чужих халупах, друзях, родичах і ось нарешті придбав-таки власну квартиру. Запрошує відзначити вхідні... Не піти не можу – вони мене з-під землі знайдуть і притягнуть. І я тут ось що подумав – може, підемо разом? Звичайно, ви можете відмовитися, і я вас зрозумію. Але спершу як слід подумайте. Можливо, вони вам сподобаються, оті мої божевільні друзі. Та і хоч трохи розвієтесь...

Валерія зупинилася і сумно поглянула на Антона:

– Як вам пощастило, що у вас є друзі. А у мене їх немає. Так сталося, що всі наші знайомства були з боку чоловіка. Спілкувалися тільки в його колі. А всі мої подруги залишилися вдома, у Сумах. Тут я так і не змогла завести дружніх знайомств. Ну, звісно, є колишні колеги, є сусідки по будинку, є випадкові знайомі. Але то все не рахується. Справжніх друзів у мене немає. А зі смертю... Сергія... я і зовсім перестала спілкуватися з людьми. А його друзі про мене одразу якось забули, а чи просто не хочуть докучати мені своїм співчуттям – не знаю... – Вона різко обірвала свою розповідь і несподівано знову рушила до автобусної зупинки.

– Ну так у вас є шанс познайомитися з моїми друзями, якщо захочете! Чесно кажучи, я й сам не настроений на активне спілкування, але друзі образяться... Дивіться самі, але моє запрошення залишається в силі... На цю п'ятницю! – прокричав їй услід Антон, прикладаючи до вуст зіставлені рупором долоні, аби вона розчула його голос серед щільного міського шуму.

– Добре, я подумаю. Але нічого не обіцяю, – проказала вже собі під ніс Валерія.

Двері автобуса зачинилися, і вона ще довго крізь вікно чіплялася поглядом за його самотню фігуру, що стояла біля машини, дивлячись услід... так-так, саме їй. Коли автобус звернув на іншу вулицю, вона уп'ялася байдужим поглядом у безбарвну реальність за вікном, яка миготіла повз неї зі швидкістю непотрібного часу, що тепер втратив будь-яку цінність. Час, простір, життя – що це? Якись непотрібні й навіть зайві категорії, що тепер лише заважають. Можливо, раніше це все вартувало її уваги, боротьби, сил і почуттів, але не зараз. Зараз це зайве. Як і він, цей чоловік, Антон, що запрошує її піти кудись із ним...

Навіщо він запрошує її, навіщо вся ця увага до неї з його боку і навіщо все це їй самій? Навіщо він запропонував піти разом до його друзів? Навіщо всі ці побачення в кафе, розмови по душах і розпитування про минуле? Кому це потрібно? Ні, тільки не їй! Може, йому? А

може, все-таки їм обом? Навіщо він намагається нав'язати їй це знайомство, якщо сама вона того не прагне? І що робити далі? Піти на цю зустріч і весь вечір проплакати, зіпсувавши свято собі та іншим, бо стримати ці сльози немає ніякої можливості, вони течуть самі по собі? Або відмовити йому раз і назавжди? Ні. Так не можна, адже людина хоче зробити їй бодай якусь приємність, старається, щось вигадує. Та чи будуть їй ці гостини приємними? Ні. Чужі радісні люди, їхній сміх, їхні посмішки, їхні розмови, їхні емоції – вона відвикла від усього цього, та й зайвий раз бачити чиєсь свято їй зараз буде вкрай важко, якщо не сказати – неможливо. То, виходить, треба відмовитись від цієї поїздки? Напевно. Вона йому нічого не винна, він їй теж. Вони просто відвідують спільні заняття у психотерапевта, ось і все, що їх наразі об'єднує. То навіщо переходити цю межу і намагатися познайомитися ближче? Можливо, це потрібно йому як самоствердження, як усвідомлення власної потрібності чи значущості, адже він чоловік. Можливо, він думає, що таким чином позбавиться свого горя. Можливо. Але до чого тут вона? Ні, вона не буде робити йому поступки і діяти за його планами. їй це не потрібно. Не потрібно...

8

– Привіт! Радий, що ви погодилися піти зі мною.

– Привіт... Ну то пішли на новосілля, якщо запрошуете!

Вона приїхала сюди на автобусі, хоча він і пропонував підвезти на машині. Глибоке синє осіннє небо височіло над великим півколом новеньких багатопверхових будинків у най-дальшому районі столиці – Лісовій. Прямо за крайнім будинком, куди і прямували Антон з Валерією, одразу починався густий ліс, майже дика природа. Край цивілізації. І все-таки це була столиця.

Незабаром на порозі новенької трикімнатної квартири їх зустрів господар Толік – невеличкий, вертлявий і неймовірно непосидючий чоловік років тридцяти з живими карими очима, виразною лисиною, довгими козацькими вусами і великою золотою сережкою у вусі. Його дружина Наталя, на дві голови вища за чоловіка, копирсалася на кухні, постійно прикрикуючи на чоловіка і на двох малих синів, які, наче наслідуючи батька, постійно вертілися під ногами в усіх одразу. У великій кімнаті вже сиділи за столом ще двоє друзів Антона – веселий і кремезний розбишака Юрко з дружиною Настею, сумірною і спокійною, на відміну від запального і говіркого чоловіка, красунею. Вони приязно привіталися з Валерією і запропонували їй сісти у зручний фотель біля телевізора.

– Ну як тобі квартира? Три кімнати! Уявляєш? Отаку б розкіш, коли холостякував, а тепер моїм малим хіба роздолля – гуляй – не хочу! А ти як? Бачу, прийшов усе-таки не сам. От і добре. Не можна самому козакові на світі бути. А ми от забадяжили нових салатів – ти таких зроду не їв. Нові рецепти моя Наталя тепер вичитує в Інтернеті. – І Толік з гордістю продемонстрував гостям новенький комп'ютер з велетенських розмірів пласким монітором, що красувався на білому столі в кутку кімнати.

– А ще тут є нова версія «Сталкера» і гонки «Формула-1», – вискочив з-за спини батька старший син і притьмом кинувся демонструвати дорослим усі принади сучасної техніки.

– Та почекай ти зі своїми гонками, дай мені з друзями спокійно порозмовляти! – Толік відтягнув малого від комп'ютера і посадив його на руки. – От уже теперішні бандити! Тут за цей комп'ютер між ними щодня справжні бійки зчиняються. Через них батькові нема коли на голих дівок в Інтернеті подивитись!

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.